

u ta' ghamla waħda bħal: *mğass* (minn: *qass*) *mradd* (minn: *radd*). — l-imġieri ta' Malta u Ghawdex, għandi nifhem u inti għandek tifhimha bħali, huma haġa oħra u għalhekk minn kiteb *Moġra* bil-plural tagħha *Mġâr* ma kellux frasu li jhallat isem ma' iehor. L-*Imġâr* ta' Malta, irħajjel fuq it-triq ta' bejn iż-Żebbiegħ u l-Ġnejna, għandi nifhem li hu wiehed minn dawk l-ismijiet ta' post u ta' dak it-tifsir li tana T. Z. Il-kelma *Mġâr*, bhala plural ta' *moġra* bit-tifsir ta' *nixxieġha* ma għadhiex f'halq il-poplu. Il-lum il-poplu iktarx iħallat il-plural qadim ta' *moġra* f'dak ta' *Mġarr* (minn: *ġarr*) u għalhekk ma jagħzielx bejn il-hoss ta' *Mġarr* (ix-Xini) ta' Ghawdex u ta' l-*Imġâr* ta' l-fuq miż-Żebbiegħ ta' Malta.

Fuq il-kitba ta' *Mġâr*, qabbel fil-Għarbi l-kelmiet: *maġra* (n) u l-plural tagħha *maġâr*. (= water course, channel, bed of a river. HAVA. Arabic English Dictionary) u s-suriet ta' kliem iehor Malti ta' għamla waħda bħal: *darsa*, *dras*, *nagħġa*, *nġhâġ*. Il-lum il-poplu flok *mġâr* iġhid *imġieri*. Cfr: VASSALLI u FALZON.

F. S. (IL-BELT). Fil-qwiel maltin: *Jiena u ġej, intom u timxu*, il-particella u għandha t-tifsir ta' *waqt li kont, kontu eċċ*. Dina l-particella *copulativa* hija għalhekk imsejha mill-grammatici ta' l-ilsna semitiċi *waw conversivo*, għaliex tbiddel it-tifsir tal-verb fil-*present* jew *futur* (aoristo) fit-temp imġhoddi jew *passât* biex tfehem eġhmil li sar fil-waqt ta' wiehed iehor li qiegħed isir. L-u (waw) *conversivo* fil-Malti għandu dejjem qablu l-pronom ewlieni *jiena, inti, hu* jew il-plurali tagħhom. Il-participju *present* li fih in-nifsu jfisser l-eġhmil li qiegħed isir mis-sugġett joqgħod flok l-*aoristo* u jieħu l-u qablu bħal fil-qwiel: *Jiena u miexi* flok *jiena u nimxi*.

Mhux tassew li dina l-haġa ssibha fil-Malti u fil-Lhudi biss. Jekk PRECA fil-*Malta Cananea* pag: 240, qal li ma tinsabx fil-Għarbi, naħseb li ha żball. Qabbel il-qwiel: *Hawi jiqtol* (WYNER) imqassra f' *Wajiqtol* tal-Lhudi u *Huwa u joqtol* tal-Malti. Targħa: *Mxîl u-hûa iġhâjet* tal-Għarbi Tripolin (GRIF-FINI) u *mxejt huwa u jġhajjat* tal-Malti. *Qutil (a) el għâdu* (w) *wahw (a) nâjmun* tal-Għarbi letterarju (SCIALHUB) u: *il-għâdu nqatel* (jew *ġie maqtul*) *huwa u rieqed* tal-Malti.

Naraw fil-Malti li l-u *conversivo* insemmgħuha wara l-pronom.

Fil-Lhudi, skond ma juri Wyner, il-pronom jiġi mixrub

MALTA QADIMA.

Il-ghert dejjem sejjer il-quddiem, u bil-ftit il-ftit, il-bniedem qiegħed jinduna b'ħafna ħwejjeġ li qabel anqas biss kien joħlom-hom. Bis-saħħa t'hekk sirna nafu li d-dinja hija wisq eqdem milli konna naħsbuha u li l-bniedem deher fuq l-art eluf ta' eluf ta' snin ilu. Kemm sewwa, għadna ma nafux u mhux ftit huma l-ġlied bejn il-għorrief fuq daqshekk, għax min iġhid haġa u min iġhid oħra u kullhadd iridha tgħaddi tiegħu. Izda minn daqs tant aħna żguri li d-dinja hija wisq eqdem milli qabel konna naħsbuha.

Minn żmien il-ħo'qien, bosta tibdil għadda minn fuq l-art, u kieku kellna nsemmgħuhom kollha ma konna nispiċċaw qatt. Fost kollox nafu li l-art kienet sikwit titrighed, għax il-qalba tagħha kienet għadha sħuna wisq. Dan it-treġħid sewa wisq biex ibiddel wiċċ l-art u għalhekk xejn ma għandna nistagħgħbu li nibtet elf għolja ġdida u elf oħra indifnet taħt il-baħar.

Kien hemm żmien meta Malta u Ghawdex—il-lum żewġt igzejjer żgħar ħafna—kienu haġa waħda ma' biċċa art kbira li kienet tgħaqqad l-Ewropa ma' l-Afrika. Imħabba xi tqallib fl-art, din irtadmet u baqa' minnha xi ftit gzejjer, fosthom Malta u Ghawdex. Izda hawn min jahseb—għalkemm mhux kullhadd jaqbel f'dan—illi għal l-ewwel, Malta kienet wisq ikbar milli hi l-lum, u fuqha kienu jgħixu elf xorta ta' bhejjem li l-lum bil-kemm nafu bihom.

Jekk tmorru l-Mużew tal-Belt taraw kull għadma daqsieħ, li trid saħħa mhux żgħira biex tiżinha. Dari kienu jaħsbu li dak il-għadam kien ta' xi ġganti li għal xi żmien għammru f'Malta, imma l-lum sirna nafu li din tal-ġganti hija ħrafa, u li dak il-għadam huwa ta' bhejjem kbar li kienu jgħixu fi gżiritna fil-qedem nett. Fosthom issibu għadam ta' ljunfanti kbar u żgħar, ta' driebs, ta' orsijiet, ta' fkieren imdaqqa u x'naf jien.

Ma għandniex xi ngħidu, bhejjem ta' dak id-daqs ma kienux iġixu f'Malta kieku ma kienux isibu hawn ikel bix-xaba' u wesgħat u xmajjar fejn jistgħu jirgħu. Minn dawn ix-xmajjar kellna bosta u t-tħaffir li hallew fl-art huma u għaddejjin għadu jidher fil-widien tagħna li jekk tiŧluhom tajjeb għandkom issibuhom aktarx jâtu għall-baħar.

Imma donnu li t-theżziż ta' l-art ma siketx u li Malta saret hekk ċkejna li ma kienux hawn ikel biż-zejjed ha' jxabba' l-animali kbar, u dawn bdew imutu bil-mijiet u f'qasir żmien għabu

IL-MARD TAT-TFAL.

mⁱⁿ kotra kbira ta S^{au} „ a- ja arbu xi sara.
 f vuh.n donnhon, *e* hemtn ^ rif , rf
 I - ^ ^ j a d , S « la kemm_tati tve iba bi_{r,e}
 l**i'e' ta R₁ j a d , ns.qarru li fuq dan ,ew ma nafu xejn.j,
 g ax hen,n, l,zJm, „ ax il-g o, rief ma t abtux biex is.ru m
 U fjit *'s'l- 5. " uliedn dna jkunu jafu xi aga b.ll₁ j s „
 r.k.arx il-c,udd.em uliedn g a, tag lim

IT-TRABI U T-TFAL
MALTIN U G AWDXIN.

G Despoti sab xi ^ . m i e n , meta l-bn.edem k.enghadu
 Uda f/T 11 f bil-g odda tal- ebel jew ta - nied, Malu
 ,ah ' I Tr b'kotra kbira ta' nies skond kif jidher mill
 k,ene, ^*TMTM li ssibu mxerrdin max-xtut ta' Mal,
 n^{1,3} o^qv-e,kSn₁bdewia dmuiktarbir-reqqa minn ta'qbilho.
 X S r X ' "txaffra a jar u j alluk tinduna 1
 L g amilhom kien a beda jstb tt-tnq tal-G erf

A na, fl-erbgha u tletin sena liilna tobba, 1-aktar li ab-
 bilna rasna, kien fuq il-mard tat-tfal, u dejjem fittxejna u flejna
 d-g ala. Hawn Malta, ittrabi u t-tfal jimirdu wisq. g ad lixik-
 tar imnisslin minn nies fsa itbom — 1-aktar fir-ula—u l-om-
 mijiet aktarx ireddg uhom: imnissla f'art imbierka fejn g adha
 ma da litx id-drawa a ina li l-missirijiet u l-ommijiet jitme im u
 min-nieqa u mill-kotra tat-trabi: fejn dik lijj idulha 1-im abba
 tat-tfal—thc cuH of the cradte, — it culio alla eulia—il-g o a tan-
 nieqa, g adha t e e u g adha l-g axqa tannies mi ew a.
 Hawn, dik lijsej ulha race suicide — il-qerda tan-nisel tan-nies
 b'idejhom—g adha, g all- niena t'Alla, mada letx; dik il-kerda
 li tant kitbu fuqha Father Vaughan, il-President Roosevelt (li
 martu, iluftit, aret Malta u fa ritha afna) u bosta g orrief
 o ra.

G al dawk i - minijiet, anzi. mstg u ng idu ! i m , n kiei
 Mummar Malta kellu tferf ikbar minn ta' addie or u tixjira
 rhax-xorhol tas-sew tal-g a eb. Min minnkom ma semai
 b'Hal Saffieni, b' a ar Qim, bl-Imnajdra u b'bosta bini bha!
 dawn? Il-b.m saru f' alq kuil add, g ax fl-a ar bdejna nit
 tebhu li ebla mwie na fuq ohra jista' jkollha flha bosta tag lim
 Uan il- ebel kbir waqqfuh missirijietna fi - mien liq'ed insemmtii
 u juri sewwa keinm kienu ni arr in fix-xog ol. G ax, kess
 Wextwaqqaf ebel b al dak trid sa a ta' gant ti mo lijj
 ja seb. M ux ta' xejn, tara 1-barrani jibqa' alqu miftu bil
 z a eb u jintilef wara mielhom! Mhux ta'xejn tara 'l-g orrie!
 ta bara im en'na fi,q dawn 1-imqades tag na!

Missierna 1-g a i , (likien tabib ukoll). kien ukoll a sieb
 tal-mard tal-qerda tat-trabi u fl-1869 kien 1-ewwel tabib f'Malta
 li kien induna li kien hawn /a-Diphtheria. Kien dak i - mien
 tabib tal-Pu/izija, 1-Imsida, u kien sab lidil-marda kiefra u qa-
 lila kienu rikbuha 1- asselin ta'San Gor u minn hemm xerrduha
 1-Imsida u bna dijiet o ra u kien salva afna tfal.

Uan tafu 1-g aliex? G ax ja sbu illi fi - minijiet qodmal
 eg dn msemmu, Maka kienet 'in-nieqa tal-g erf, mnejn ar ei

Kemm smajna kbarat u nisa tag hom ifa ru t-tfal u l-trabi
 f'Malta u G awdex g as-sa a u g as-sbu ija tag hom! g ax
 fejn hemm is-sbu ija hemm issa a, g ax il-mard ikerrah, ikasbar
 u jqadded it-trabi u jisfigurahom ukoll.

"5S kien T^w fr:j:qra - hi ^ dak H tag na u Unqas q«
 v & «») iktbu NO11-akbar tobba liqatt ratid-dinja, ig id lil-mard tat-tfal 1-aktar
 U g idu k , t m m t ' k o l l o x " - * e T M a n i i j a r a l i k u l l m a q e g h * u

U-g aref Prof. Dr.Ermanno Eicehorst ta' Zurigo, wie ed
 NO11-akbar tobba liqatt ratid-dinja, ig id lil-mard tat-tfal 1-aktar
 imsemmi b ala errieg a tai-mewt huma 1-mard ta' 1-imsaren
 u 1-mard tal-qafas u tal-pulmuni u tat-tubi tan-nifs—bronchi.

mku'm, n^diasLil hsie^t b ta S^{hoTM} > u Alla m'g amilna.
 : " , l n n M « l t a a r e i l G e f f " n i f t a r u H " E x M e l i t a

» li-mard ta' 1-imsaren (li kiteb fuqu 1-kbir Forbes-Ross wah-
 da mil 1-isba opri u 1-aktar odda — *Iniesiinal Intoxication m
 children*) hu dak li iktarx issibu fi tfal *iile ittimi* — minng ajr
 omm u missier mag rufa—g ax dawna mitluqa g all-g onq it-
 triqu jieklu dak lijsibu jew dak li jatuhom il-barranintal niena
 milli jkollhom: il-mard tan-nifs utassider li aktarx issibu ht-tfal
te ittimi, lig andhom 1-omm u l-missier, g ax g alkemm ewwa
 jdarruhom fis s ana, malli jo or u barra jie du ri g al kullxejn

| R. Briffa.
 L»» 1 ' G Desnntt fl Socieia
 Malta Ston*

| n e d m i n h d e h r e t r 2 ? 7 * a f r « » . w a d a m i l l - e w w e l i * , j d a r r u h o m f i s s a n a , m a l l i j o o r u b a r r a j i e d u r i g a l k u l l x e j n